

Nätverket Svenska kulturlandskap

Traditionellt åkerbruk - havresådd

Workshop i kulturresevatet Åsens by i Småland
17–18 maj 2018

Årets träff på temat åkerbruk gick av stapeln i Åsens by på det småländska höglandet. Vårsådd av havre stod på programmet. Träffen skedde under optimala förhållanden: solen sken, ardenneren Frenja var på bästa arbetshumör, och den erfarna hästkarlen Roland Johansson hade svar på alla våra frågor.

Vårbruk i Åsens by

Dagens kunskapsbärare och vår guide var Roland Johansson, uppvuxen i grannsocknen Svarttorp. Han har kört häst sedan han var 13 år och fick prova på det på sin fars gård där. Vid sidan av Roland var hans ardennersto Frenja dagens huvudrollsinnehavare. Hon är 6 år och var redan som treåring redo att börja göra nytta i jordbruksarbetet. Det är ovanligt tidigt enligt Roland. Hans hästar är alla renrasiga och kommer ursprungligen från Tierp i norra uppland. De ingår också i avelsföreningen Svenska Ardennerhästar.

Arbetet som skulle uträttas under träffen bestod av harvning, sådd och vältning av en mindre åker i Åsens bykärna. Roland hade selat ardenneren med en "smålandssela" och betonade vikten av att den satt som den skulle. Efter den inledande harvningen var det så dags för sådd. En "Västeråsmaskin" med 13 billar användes. Utsädet var ett s.k. vithavre av sorten Sol2. Sorten är särskilt känd för att vara bra föda till hästar och det utsädet hade införskaffats från Grästorps i Västergötland. Man räknar med att det går åt cirka 200 kg per hektar. När sådden var klar var det dags för vältningen. Den skedde med en modifierad s.k. parvält av märket Överum. Den innehåller runt 30 ringar och väger sammanlagt bortåt 400 kg.

Ett välbesökt kulturresevat

Innan jordbruksarbetet kom igång gav verksamhetschefen Anneli Persson en kort presentation av verksamheten vid Åsens by. Åsens by är ett kulturresevat, faktiskt det allra första som bildades i landet. Resevatet drivs av en stiftelse som Aneby kommun instiftat. Anneli har tre medarbetare och en djurskötare på entreprenad till sin hjälp. Utmaningen för henne och hennes medarbetare är att hitta en balans mellan resevatets kulturhistoriska syften och den omfattande kulturturism som området drar till sig. Besöksnäringen genererar stora delar av de årliga inkomsterna. Årligen besöker runt 35 000 människor Åsens by. Här finns såväl vandrarhem som en loge som är en mycket populär plats för bröllopsfester m.m.

Varje år görs en särskild årsplan för vad som ska åtgärdas i resevatet. Här har Anneli stor hjälp av Åsa Thorsell vid länsstyrelsen i Jönköpings län. Ambitionerna är höga, men hela tiden måste prioriteringar göras utifrån vilka medel som finns till hands. Under det kommande året är underhållet av de många trädgårdsgårdarna i fokus.

Roland Johansson och ardennerstoet Frenja.

Vithavre i såmaskinen.

Sådden är ett grannlaga arbete.

Åkrarna är större än under 1700-talet men ändå långt ifrån dagens moderna utseende.

Här håller man inte bara spannmålssorter och lantraser vid liv...

I Åsens by håller man ett stort antal djur för att säkerställa byns skötsel. Till detta behövs bland annat 24 rödkullor och en fjällko. Dessutom har man två lantraser av får: dala pälsfår och gutefår. Dala pälsfår är särskilt hotat idag och antalet individer är nu bara ett hundratal i hela landet. Rasen är till skillnad mot gutefåret lite tillbakadraget och drar sig gärna undan oss besökare. Andra lantraser i Åsens by är gotlandskanin, ölandshöns och linderödssvin. Linderödssvinen är barnens absoluta favoritdjur.

...även många andra natur- och kulturvärden gynnas

Deltagarna på nätverksträffen hann också med en snabb tillrundtur på egen hand i reservatet. Vandrigen gick ”över berget” som i äldre tider var beläget på byns utmark. Här finns en del fina gräsmarker med en artrik flora. Arter som jungfrulin, mandelblom och gökärt var alla vanliga där. I en sluttning med viss källpåverkan såg vi rikligt av smörbollor. Spår av fossila åkrar och några hackerör stötte vi också på under rundvandringen. Närmare bykärnan finns rikligt med hamlad ask och en och annan äldre skogsalm.

Efter en snabb titt på byns markhistoria framgick att byn vid storskiftet 1794 bestod av två gårdar. Inägomarken verkar då ha varit indelad i tre gårdar, vilket skulle antyda att man bedrev odling av typen tresäde. Arealen äng i inägan var dock mycket liten, vilket borde betyda att det fanns mer ängsmark på utmarken. Kanske i form av slåtter i kärr och utmed sjöstränder.

Text & bild: Lennart Nilsson, Riksantikvarieämbetet